

TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ VE FAİZ ORANLARI

Arş. Gör. Ahmet AĞSAKAL
Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi
agsakal@sakarya.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kenan Erkan
Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi
merkan@sakarya.edu.tr

ÖZET

Dünya ekonomisinde giderek yoğunlaşan işlem hacminde, dış ticaret işlemleri önemli yer tutmaktadır. Dış ticaretin iç ticarete göre yapısal zorluklar barındırması rekabetin her geçen gün artması ödeme şekillerini de önemli bir hale getirmiştir.

Literatürde incelendiğinde dış ticaret ödeme şekilleri ile alakalı çok sayıda kaynak mevcutken bunların faiz oranları ile ilişkisinin yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmada dış ticarete kullanılan ödeme şekilleri faiz oranları arasındaki ilişki 2010-2015 yılları arasında incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, faiz oranlarının düşürülmesi halinde ithalatta peşin ödeme artış göstermektedir.

ABSTRACT

Foreign trade is very important in global economy with intensifying volume of transactions. Ever increasing competition and the fact that foreign trade has structural challenges as compared to domestic trade coupled with the fact that payment methods in Foreign trade are very important.

While the available literature related to Foreign trade payment methods is very large. It is obvious that payment methods relationship with interest rates is not discussed adequately. This study analyzes the relationship between Foreign trade payment methods and domestic interest rates during the years 2010-2015. According to the findings, low interest rates prompt advanced payment as a method of payment in foreign trade transactions.

1. Giriş

Ekonomik küreselleşmeyle beraber birçok ülke finansal olarak serbestleşmiştir. Bunun sonucunda da finansal denetim azalmıştır. Oluşturulan finansal serbestlik ortamı finansal sektörün reel ekonomiden çok daha hızlı gelişmesine olanak sağlamıştır (Can, 2010:22). Dış ticaret iç ticarete göre daha fazla yapısal zorluklar barındırması rekabetin her geçen gün artması ödeme şekillerini de önemli bir hale getirmiştir. Dünyada dış ticaretin ülkeler arasında giderek artmasıyla beraber gerek alıcı ve satıcıların ilişkilerinde güven sorununun çözülme ihtiyacı gerekse ödeme kolaylığı sağlanması açısından akreditifli ödeme yöntemlerinin de içinde olduğu ödeme araçlarının önemi her geçen gün artmaktadır (Yurtsever, 2010:856).

Dış ticarete ödeme şekillerinde en az 4 taraf olur. Bunlar; ithalatçı, ihracatçı, ithalatçının bankası, ihracatçının bankasıdır. Dış ticaretin içerisinde bu kadar taraf barındırması dış ticaret işlemleri sonucu oluşacak finansal tabloların da farklılıklar içermesine neden olacaktır. Bu farklılıkları ortadan kaldırmak muhasebenin en temel işlevidir. Literatür incelendiğinde dış ticaret ödeme şekilleri ile alakalı çok sayıda kaynak mevcutken bunların banka faiz oranları ile ilişkisi yeterince ele alınmadığı görülmektedir

Bu çalışmada dış ticarete kullanılan ödeme şekillerinin banka faiz oranları ilişkisi incelenerek literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada ödeme şekillerinden peşin ödeme ile faiz oranları arasındaki ilişki ele alınması çalışmamızın kısıtıdır.

2. Dış Ticaret Ödeme Şekilleriyle Muhasebenin Temel Kavramları İlişkisi

Dış ticaret, iç ticarete göre her zaman için daha riskli olarak algılanmıştır. Dış ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesinde farklı kültürler, iş süreçleri, kanun ve düzenlemelerdeki farklılıklar ve dil problemleri ile birlikte, uluslararası ticaretin doğasından kaynaklanan bazı temel riskler bu alanı daha fazla etkisi altına almaktadır (Polat, 2008:210) Bu riskler dış ticaret yapacak olanları değişik ödeme şekilleri kullanmaya sevk etmiştir.

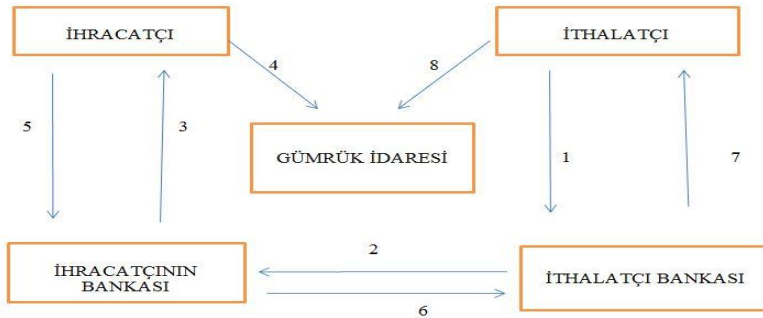
Dış ticarete birçok ödeme şekli olmasına rağmen en çok kullanılan ödeme şekilleri şunlardır;

- Peşin ödeme,
- Mal mukabili ödeme,
- Vesaik mukabili ödeme,
- Kabul kredili ödeme,
- Akreditifli ödeme.

2.1. Peşin Ödeme

İhracat gerçekleşmeden ithalatçının malın bedelini ödemesi ve ihracatçının da bu ödemeden sonra malları sevk etmesidir. (Akat, 2003:245).

Şekil 1: Peşin Ödeme

İthalatçı bankasına söz konusu malın bedelini öder veya ödeme yapması için talimat verir.

- 1) İthalatçı bankası verilen bu talimatla malın bedelini ihracatçının bankasına havale eder.
- 2) İhracatçının bankası söz konusu malın bedelini ihracatçının hesabına transfer eder.
- 3) İhracatçı malın bedelini aldıktan sonra malı hazırlar ve ihracat işlemlerini başlatır.
- 4) İhracatçı işlemleri tamamladıktan sonra ihracat belgelerini ithalatçı adına düzenleyerek malı teslim eder veya teslim etmesi için bankasına talimat verir.
- 5) İhracat işlemine ait belgeler bankaya teslim edilmiş ise ihracatçıdan alınan talimat ile banka bu belgeleri ithalatçının bankasına gönderir.
- 6) İthalatçı banka belgeleri ithalatçıya ulaştırır.
- 7) İthalatçı eline geçen bu belgeler ile kendi ülkesindeki gümrük idaresinden malları çeker.

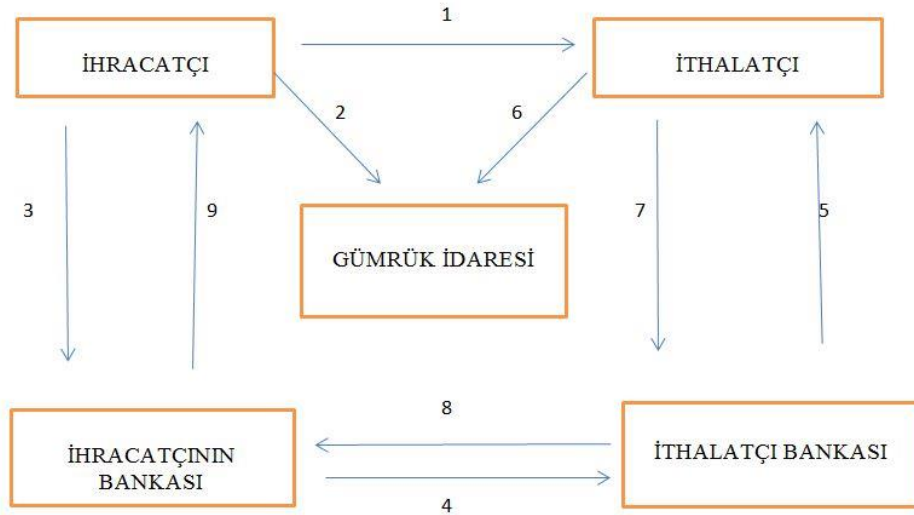
Yukarıda saydığımız işlemler 18 ay içerisinde gerçekleşmek zorundadır. Eğer 18 ay içerisinde bu işlem gerçekleşmezse ödenen ihracat bedelinin ithalatçıya geri ödenmesi gerekir (Gökgöz ve Şeker, 2014:90).

2.2. Mal Mukabili Ödeme

İhraç edilen malın ithalatçıya teslim edilmesinden sonra bedelinin ödenmesi şeklinde yapılan ödeme şeklidir. Mal mukabili ödeme de belgeler ihracata konu olan mallarla beraber ithalatçıya gönderilmekte ve ithalatçı bu belgeleri yetkili birimlere ibraz ettikten sonra malları teslim almaktadır (Kaya, 2011:155)

Mal mukabili ödeme durumundaki aşamalar Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Mal Mukabili Ödeme

- 1) İhracatçı ve ithalatçı söz konusu mal için teslim şekli ve bedeli için anlaşma sağlarlar.

- 2) İthalatçı bu anlaşma gereği yapılan sözleşme sonucu malı hazırlayarak sevkiyatı başlatır.
- 3) İhracatçı kendi bankasına söz konusu mallar ile ilgili belgeleri ithalatçıya ulaştırması için talimat verir.
- 4) İhracatçı bankası bu talimat gereği aldığı belgeleri ihracatçı bankasına gönderir.
- 5) İthalatçı bankası almış olduğu bu belgeleri ithalatçıya ulaştırır.
- 6) İthalatçı kendisine gelen bu belgeler ile konu olan malları çekmek için gümrüğe gider.
- 7) İthalatçı ithal ettiği malların bedelini kendi bankasına öder.
- 8) İthalatçı bankası bu mal bedelini ihracat bankasına havale eder.
- 9) İhracatçı bankası tahsil ettiği mal bedelini ihracatçının hesabına transfer eder(Toroslu,2013:102)

2.3. Vesaik Mukabili Ödeme

İthalatçının mal bedelini malı temsil eden belgeler karşılığı ödediği ödeme şeklidir. İthalatçı için malların kontrol edilerek alınması açısından güvenli bir yöntemdir. Eğer ithalatçı malları kabul etmezse veya çeşitli nedenlerle vesaiki almayarak ödeme yapmazsa ihracatçı malların kendisine dönmesi için ek masrafları karşılamak durumunda kalabilir (Ataman ve Sümer, 2006:31). Vesaik mukabili ödeme şeklinde tarafların istedikleri sonuçları elde edebilmeleri için; alıcı ile satıcının birbirine güven duymaları, satıcının alıcının ödeme gücünden kuşku duymaması, malın sevk edildiği ülkedeki ekonomik, hukuki ve siyasal koşulların dengeli olması, malın sevk edildiği ülkede kotaların müsait olması ve sınırlamaların bulunmaması şartlarına bağlıdır(Kılıç,2010:4).

2.4. Kabul Kredili Ödeme

İthalatçının mal bedelinin belirli bir vadede ödenmesini taahhüt eden ve bu ödemede bir poliçenin araç olarak kullanıldığı ödeme şeklidir(Gültekin, 2008: 10).). Bir başka ifade ile de kabul kredisi ile satılan malın bir poliçeye bağlandığı ödeme şeklidir. İhracatçı, ithalatçıyı belli bir süre finanse etmekte, yani ödemenin ileriki bir tarihte yapılması hususunda ihracatçı ithalatçıya onay vermektedir. Böylece mal mukabili ödemede olduğu gibi ithalatçı malları sattıktan sonra ödeme yapma imkânına kavuşmaktadır(Gökgez ve Özdemir,2015:111)

Kabul kredili ödemenin üç çeşidi vardır.

- ✓ **Kabul Kredili Mal Mukabili Ödeme:** Mal mukabili ödeme işleminde; ithalatçı önce malı alır sonra mevzuatta belirlenen sürede mal bedelini öder. Burada ise ödeme yapılması gereken süre içerisinde poliçe kabul edilecektir. Poliçenin vadesinde geldiğinde ödeme yapılacaktır. Böylece süre açısından ithalatçıya ikinci bir finansman kolaylığı oluşturulacaktır.
- ✓ **Kabul Kredili Akreditifli Ödeme:** İhracatçının küşat mektubuna uygun vesaiki bankaya ibraz ettiğinde mal bedelini tahsil etmeyip banka tarafından kabul edilmiş poliçenin vadesinde ödeneceğini taahhüt altına aldığı ödeme şeklidir. Poliçe vesaik ekine ilave edilir, teyitli akreditif ise teyit bankası adına, teyitsiz akreditif ise amir banka adına poliçe düzenlenir.

- ✓ **Kabul Kredili Vesaik Mukabili Ödeme:** Bu ödeme şeklinde malların alıcıya gönderilmesinden sonra banka mal bedelini tahsil etmek yerine poliçeyi alıcıya kabul ettirir veya bu kabule kendisinin de avalını verdikten sonra vesaiki alıcıya teslim eder daha sonra da poliçe vadesinde mal bedelinin ihracatçıya ödenmesinin yapıldığı ödeme şeklidir.

2.5. Akreditifli Ödeme

Bir müşterinin talibi ve isteği üzerine veya direkt kendisi adına işlem yapan bir aracının veya bir bankanın Akreditif şartlarına uyulması şartı ile Akreditifte şarta bağlanan belgelerin ibraz edilmesi karşılığında üçüncü bir tarafa veya onun emrine ödeme yapacağı, vadeli ödeme talebine gireceğine, kabulde bulunacağı veya satın alacağı düzenlemeye denir(Özalp,2012:13).

Akreditif de dört taraf bulunmaktadır. Bunlar; Amir(ithalatçı firma),Amir bankası(ithalatçının bankası),Lehtar(ihracatçı firma),Muhabirdir.(ihracatçının bankası)

Amir, bankasında lehtar lehine bir akreditif açmasını ve lehtarın muhabir tarafından haberdar edilmesini ister.

Akreditif işleminde birbirinden farklı üç sözleşme vardır. Bunlar;

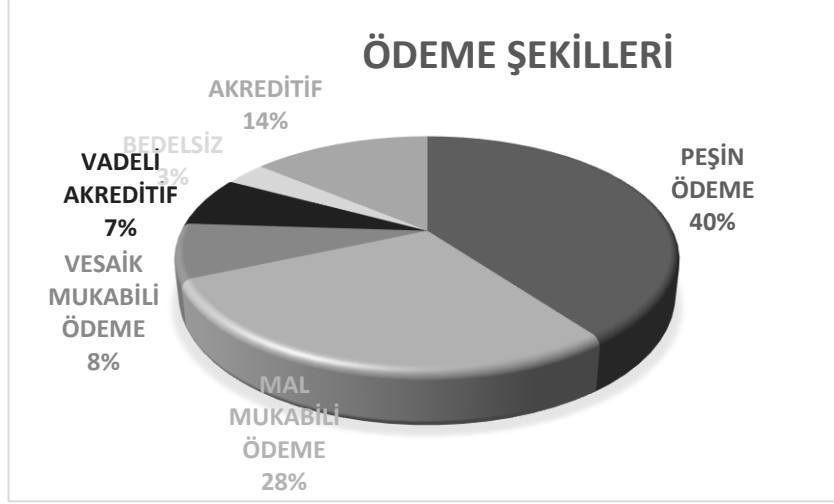
1. İthalatçı ile ihracatçı arasında yapılan satış sözleşmesi
2. Akreditifin açılması için ithalatçı ile amir banka arasında akreditif açtırma teklif mektubu kullanılarak düzenlenen sözleşme
3. İthalatçı ile ihracatçı arasında söz konusu mal ile alakalı ödemenin yapılmasına ilişkin sözleşme(Melemen,2006:149)

2.5.1. Akreditif İşlemlerinin Özellikleri

- ✓ Dış ticaret işlemlerinde en çok kullanılan ödeme şeklidir
- ✓ Hem ithalatçıyı hem ihracatçıyı korur.
- ✓ İthalatçının vermiş olduğu talimat neticesinde, ithalatçının çalıştığı bankanın belirli tutara kadar ve belirli bir vade için istenilen şartların yerine getirilmesi ve ihracatçı tarafından ihraç edilen malların ihracına ilişkin belgelerin ibrazı karşılığında ödeme yapılacağı taahhüt edilir.
- ✓ Akreditif diğer ödeme şekillerine göre daha maliyetli olmasına rağmen en güvenilir olanıdır. Hem ithalatçıya hem ihracatçıya fayda sağlar.
- ✓ Mal bedelinin banka taahhüdünde olması, transfer riskini büyük oranda ortadan kaldırır.
- ✓ İhracatçı ve ithalatçı kredi imkânı elde eder.
- ✓ Akreditifte bankalar ve belgeler üzerinden işlem yapılır. Çünkü akreditif işlemleri mallarla ilgili olmayıp yapılacak hizmet ve işlerle ilgilidir.
- ✓ Akreditifler dayandırıldıkları satış sözleşmelerinden veya diğer sözleşmelerden ayrı işlemlerdir.(Kaya,2011:173)

3. Türkiyede Ödeme Şekilleri

Aşağıdaki tabloda da gördüğümüz üzere 2010-2015 yılları arası Türkiye’de en çok tercih edilen ödeme şekli; Peşin ödeme şeklidir.

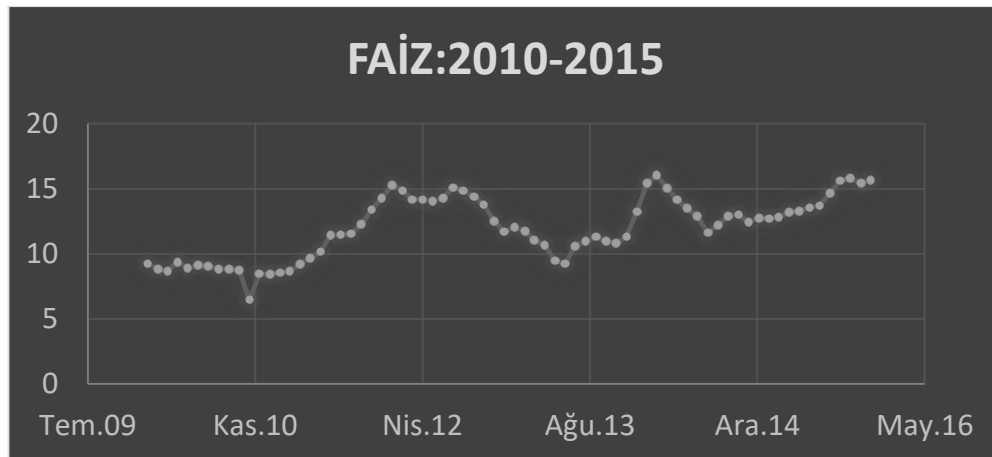

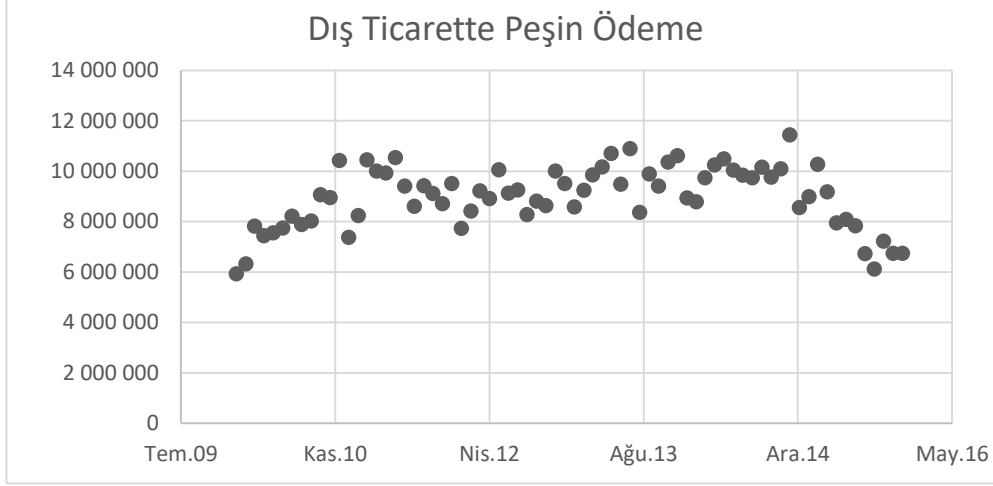
3.1. Peşin Ödemenin Tercih Edilme Sebepleri

- 1- İthalatta vadeli işlemlerde 2015 yılına kadar Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) %6 olması
- 2- Türkiye ile ithalat yapan ülkelerin peşin çalışması. Örneğin Çin ile yapılan İthalatta önce para sonra mal tesliminin yapılması
- 3- Türkiye ithalatında önemli bir yeri olan Enerji ödemelerinin peşin yapılıyor olması
- 4- Türkiye'nin dünya piyasasında kabul edilebilir markasının olmaması

3.2. Faiz Oranları

Faiz oranlarının ve Peşin ödemenin 2010-2015 yılları arasındaki grafiksel dağılımı da aşağıdaki tablolarda da görülmektedir.

Faiz Oranları ve Dış Ticarete Peşin Ödeme Arasındaki Korelasyon

	Faiz	Peşin Ödeme
Faiz	1.0000	
Peşin Ödeme	-0.0701	1.0000

Sonuç

Dış ticareti etkileyen değişkenlerin bilinmesi politika araçlarının seçiminde ve izlenecek doğru yolun belirlenmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Para piyasalarındaki değişimler ithalat değerlerini etkileyen unsurların başında gelmektedir.

Para piyasalarının dengede kalması ithalatı böylece dış ticaretin dengede olmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın bulgularına göre, faiz oranlarının düşürülmesi halinde ithalatta peşin ödeme artış göstermektedir.

Ticari işlemlerde söz konusu ödeme yöntemlerinin tercih edilmesi faiz oranlarının değişimlerinden etkilenmektedir.

Kaynakça

Yurtsever, H. (2010). Uluslararası Ödeme Şekillerinde Bankalarca Alınan Komisyon ve Vergi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım” *Ege Academic Review, İzmir*.

Can, A.(2010). Krizin Muhasebesi Ve Muhasebenin Krizi *Mali Çözüm, S. 97, Ankara*

PolaT, A(2008). Uluslararası Ticarete Akreditifli Ödemeler Ve Ucp 600 *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi S.13, İstanbul*.

- Akat, Ö. (2003), ‘*Uluslararası Pazar Karması ve Yönetimi*’ Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gökgöz, A. ve ŞEKER, A. (2014), ‘*Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*’, Dora, Bursa.
- Kaya, F. (2011), ‘*Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi*’ Beta, İstanbul.
- Toroslu, M. V. (2013), ‘*Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*’ Seçkin, Ankara.
- Ataman, Ü. Ve Sümer, H. (2006), ‘*Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*’, Türkmen, İstanbul
- Kılıç, Ş.A. (2010), ‘*Uluslararası Ticarete Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi*’ Gazi Üniversitesi Hukuk Dergisi, S.2,.Ankara
- Gültekin, S. ve Savcı M. (2008), ‘*Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi*’, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Gökgöz, A ve Özdemir, H (2015) ‘*Dış Ticarete Teslim ve Ödeme Şekillerinin TMS 18 Hasılat Standardı Çerçevesinde İncelenmesi*’ *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, S, 3